

RESSENYA A JOAN VENY I ÀNGELS MASSIP (DIRS.), *COL·LECCIÓ SCRIPTA*. XAVIER LUNA-BATLLE (COORD.). UNIVERSITAT DE BARCELONA, MINISTERIO DE CIENCIA E INNOVACIÓN, PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

REVIEW TO JOAN VENY I ÀNGELS MASSIP (DIRS.), *COL·LECCIÓ SCRIPTA*. XAVIER LUNA-BATLLE (COORD.). UNIVERSITAT DE BARCELONA, MINISTERIO DE CIENCIA E INNOVACIÓN, PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

JOAN CARLES VILLALONGA
jcvillalonga@hotmail.com

Universitat de Barcelona

El projecte *Scripta* (*Diatopia i canvi lingüístic. Scripta i projecció dialectal*) de la Universitat de Barcelona (www.scripta.ub.edu), que es va iniciar l'any 1996 sota la direcció del doctor Joan Veny i que actualment dirigeix la doctora Àngels Massip, té com a objectiu general reunir un corpus automatitzat de textos, agrupats per dialectes i de totes les èpoques (des del segle XIII fins al segle XX), que permeti d'estudiar la variació diatòpica i d'observar l'evolució diacrònica intradialectal, així com les eventuais incidències de la diastràtica per a intentar trobar pautes de comportament generals de la relació entre llengua oral i escrita. Es tracta de textos breus, predominantment il·literaris i de tots els gèneres, que s'acompanyen de comentaris lingüístics relatius a la grafia, fonètica, morfosintaxi i lèxic, els quals permeten posar de relleu els trets més significatius propis d'aquell dialecte i sospesar el pes del col·loquial dins el text. Un cop es completa el corpus i l'estudi de cada una de les varietats, es publiquen tots els textos, amb el comentari lingüístic corresponent, de cada dialecte. Fins al

moment han vist la llum, publicats per l'Institut d'Estudis Catalans, els volums corresponents a *Scripta eivissenca* (2009), *Scripta menorquina* (2011) i, ben aviat, *Scripta mallorquina* (en premsa).

De manera paral·lela, la nova «Col·lecció Scripta» neix sota el paraigües del projecte Scripta de la Universitat de Barcelona amb la finalitat d'omplir un buit editorial: el dels textos catalans antics no literaris. La col·lecció ofereix textos complets, inèdits o poc assequibles, que sens dubte són útils per als estudiosos de la llengua, sobretot de la història dels dialectes catalans, però que també poden ser de gran interès per a especialistes d'altres àmbits del coneixement (en funció de la temàtica dels textos: agricultura, matemàtica, etc.) i en general de qualsevol persona interessada en la cultura catalana i en la història de la cultura.

Fins al moment s'han publicat quatre volums de la col·lecció, que tot seguit analitzem de manera sumària:

1) *Llibre de plantar vinyes e arbres... (Tractat d'agricultura del s. XV)*, edició i introducció: Xavier Luna-Batlle, pròleg: Àngels Massip, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011 (Col·lecció Scripta; 1).

Una nova i acurada transcripció d'un tractat d'agricultura manuscrit, copiat a finals del s. XV per un escrivà anònim del Maestrat. El tractat explica la manera (i l'època en què cal fer-ho) de plantar i empeltar arbres, sembrar hortalisses, cuidar la vinya i fer vi, etc., en capítols o entrades molt breus, de consulta fàcil i ràpida, com ara «De plantar àlbers», «De empeltar presseguer en codonyer e en prunera», «De sembrar legums», «De porros e cebes», «Si volets fer vi novell semblant que sia vell», «De clarifficar vi», etc.

Pel que fa a la llengua usada, d'una gran riquesa en àmbits com la fitonímia o l'enologia, reflecteix molts trets dialectals de les terres de l'Ebre i del nord valencià, en especial en el camp del lèxic: *faneca* (mesura de capacitat), *bellota*, *alfàlfeç* 'alfalç', *pollanc* 'plançó, arbre jove'.

2) OLIVAS RODRÍGUEZ, Josep, *Al cor de la terra (El món agrari a les Terres de l'Ebre al s. XX)*, edició i introducció: Àngels Massip, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012 (Col·lecció Scripta; 2).

Un testimoni novel·lat de la vida de pagès a les Terres de l'Ebre. L'autor, Josep Olivas (1956), pagès de Roquetes (Baix Ebre), és un estudiós de tot el que fa referència al camp i a la terra, de les espècies animals i vegetals de la zona, i transmet aquests coneixements en forma d'una novel·la que és un cant de defensa de la terra, la pagesia i els costums de la vida rural.

Des del punt de vista lingüístic, el text exemplifica la varietat tortosina de manera excel·lent: canvis vocàlics a *llumaner*, *aginollar*; formes de plural *jóvens*, *màrgens*; pronoms *natros*, *vatros*; morfologia verbal característica del tortosí: *done* 'doni', *dien* 'deien', *feen* 'feien'; adverbis *son demà*, *després demà*, així com nombroses formes del lèxic: *aixèrrit* 'fem de cabres o ovelles', *carrotxa* 'escorça de pi', *naquera* 'recipient que recull l'aigua de la sénia', etc.

3) *El dietari de Joaquim Fina de Palafrugell (1842-1878)*, edició i introducció: Jordi Curbet Hereu, pròleg: Xavier Luna-Batlle, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012 (Col·lecció Scripta; 3).

Les memòries personals són un gènere d'un gran valor historiogràfic, testimonis de la petita (o gran) història quotidiana i reflex de costums, pensaments i maneres de viure. I tenen també un gran valor lingüístic, ja que sovint permeten traspuar amb més facilitat la parla col·loquial de l'autor. En aquest cas, en el seu dietari Joaquim Fina i Moner hi consiguava sobretot observacions meteorològiques i fets quotidians referents a la caça i la pesca: «Lo dia 13 habem anat a Llefranc ab Juan Feliu, Ramon Martí, Jusep Oliu, el pare y an Jaume y per causa del gargal no habem pogut pescâ y ab Oliu habem mort sinc pardius, dos cunís y una guatlla».

La llengua usada per l'autor reflecteix els trets característics de la varietat empordanesa (vegeu, en el fragment citat, el tancament de la o àtona i la iodització a *cunís* 'conills' o la metàtesi a *gargal* 'gregal') així com un riquíssim cabal lèxic de camps com la ictionímia (*bisos*, *cabrida*, *saupa*...), la meteorologia (*boira pixenera*, *furenell*, *garbinada*...) i els animals de caça, especialment ocells (*engañapastors*, *titit*, *tort merlí*...).

4) *Capítols de la Barranxelleria i del dret de cabeçatge (l'Alguer, s. XVII i XVIII)*, edició i introducció: Andreu Bosch i Rodoreda, pròleg: Joan Veny, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013 (Col·lecció Scripta; 4).

Els *barranxels* conformen un cos civil i paramilitar, constituït a Sardenya vers el segle XVI, de custòdia i vigilància dels conreus. Els *Capítols* (1686-1729) dels barranxels, doncs, recullen les condicions de protecció dels camps de conreu, de defensa i d'assegurances contra els robatoris de les collites i el bestiar, el furt dels ormeigs, els incendis provocats i el pasturatge abusiu. Aquest volum també inclou la transcripció dels *Albarans del dret de cabeçatge o de la carnesseria* (1685-1690), que detallen l'impost municipal que es pagava pels caps de bestiar sacrificats. Els documents es conserven a l'Arxiu Històric Municipal de l'Alguer i han estat acuradament transcrits, editats i estudiats per Andreu Bosch i Rodoreda, gran coneixedor de la variant algueresa del català.

Des del punt de vista lingüístic, el text mostra les característiques fonètiques, morfològiques i lèxiques (amb una forta influència del sard) pròpies de l'alguerès, el dialecte més diferenciat de la llengua històrica catalana, i permet, així mateix, documentar l'aparició d'alguns canvis que caracteritzen l'alguerès actual: *peldre* (que conviu amb *perdre*), *baldissa* (que conviu amb *bardissa*), *pendre* 'prendre', etc.

Podem esmentar encara dos volums més de la col·lecció, actualment en premsa i que veuran la llum a principis del 2014:

5) «*Per memòria*». *Llibreta de notes i cartes (1834-1844) de Narcís Batlle, masover de Montiró*, edició i introducció de Xavier Luna-Batlle i Joan Luna i Balaguer (Col·lecció Scripta; 5) [En premsa].

Transcripció d'una llibreta d'ús personal que conté sobretot esborranys de cartes sobre temes diversos (històries personals, compravenda de productes agrícoles, cobrament i pagament d'impostos i contribucions, arrendament de terres, etc.) que mostren la llengua parlada de la pagesia de empordanesa de la primera meitat del segle XIX (*payé* 'paller', *quantra* 'contra', *critat* 'caritat', *Viloperiu* 'Vilopriu') i també algunes formes arcaiques de l'Empordà que avui encara són vives al Rosselló, com *dezebuit* 'desevuit', *casa sua* 'casa seva', o la terminació en *-i* de la primera persona del present d'indicatiu (*conti* 'compto').

6) *Tres llibres d'aritmètica mallorquins (s. XVII i s. XIX)*. *Selecció de textos i anàlisi lingüística*, edició i introducció de Catalina Martínez Taberner i Joan Carles Villalonga Terrassa (Col·lecció Scripta; 6) [En premsa].

Àmplia selecció de dos llibres d'aritmètica d'Antoni Fontirroig (1616 i 1670) i un llibre de 1803 d'autor desconegut (només hi apareix el nom de l'alumne: *Llibre de arithmètica que serveix de ús y estudi del senyor Antonio de Montaner*). Aquestes obres d'aritmètica estan escrites amb finalitat didàctica i contenen uns problemes plantejats de manera ben original: «Vol saber, un qui té poch que fer, quants aucells seran menester per a buydar una conca gran de aygua, y no ha de pendre cada aucell més de una gota...». Pel que fa la llengua, tot i un acostament notable a la llengua general i la tradició literària (sobretot en els manuscrits del s. XVII), es manifesten alguns trets propis del dialecte mallorquí (morfologia verbal: *deman*, *cercam*; ordre CD+CI dels clítics: *la se'n portarien*; formes del lèxic: *gúmenes*, *escarada*, *picapedres*, etc). És especialment rellevant la riquesa lèxica de termes específics de la matemàtica (*compte* 'milió', *partidor* 'divisor', *nombredor* 'numerador', *trencat*, *enter...*) i de termes corresponents a mesures (*onça*, *quintar*, *quintar valencià*, *roves* 'arroves', *quarteras*, *barcellas...*), mides (*bales*, *canes*, *palms*, *quarts*, *fexos* 'feixos', *manadas*, *vares de Castilla*), monedes (*lliures*, *lliures mallorquines*, *sous*, *diners*, *escuts*, *florins*, *reals* 'reials', *reals castellans*, *ducats*, *dobler*, *testons...*), així com mercaderies de compravenda habitual (ja que sovint els usuaris/aprenents d'aquests aritmètiques eren els comerciants), com ara tipus de teixits (*tafetà*, *estamenya*, *setí*, *brocat*, *escots*, *telas de giponades de fil*, *telas de llista de seda*, *domaços*, *draps...*).

Cadascun dels volums de la «Col·lecció Scripta» publicats fins ara són petites portes obertes a un aspecte diferent de la cultura en una època determinada i en un dialecte concret. I són, també, petits rescats que salven de l'oblit textos fins ara inèdits que formen part de la cultura catalana i la seva història, i que ajuden a enriquir-la i a conèixer-la. La variació temàtica dels textos escollits (per bé que amb un inevitable predomini del món rural i agrari) n'assegura l'interès per part de diferents especialistes o persones interessades en àmbits diversos (l'agricultura, la pesca o l'aritmètica).

Aquestes obres tenen, a més, un innegable valor lingüístic: permeten conèixer i constatar els trets característics dels diferents dialectes catalans a partir de la seva presència en el text i, així mateix, són eines útils per a la recerca i per aclarir aspectes de l'evolució interna de la llengua. Això és

Joan Veny i Àngels Massip (dirs.) *Col·lecció Scripta*. Xavier Luna-Batlle (Coord.). Universitat de Barcelona, Ministerio de Ciencia e Innovación, Publicacions de l'Abadia de Montserrat

possible gràcies a la qualitat de les edicions, fetes amb gran cura i un respecte escrupolós pel text original, que s'acompanya d'un breu estudi lingüístic inicial i d'un glossari final que recull els mots i les formes més rellevants, des del punt de vista històric i dialectal, que apareixen en el text, amb el significat corresponent.

L'encert principal de la «Col·lecció Scripta» rau, en definitiva, en el fet de combinar l'interès lingüístic i l'interès cultural, gràcies a la selecció d'uns textos valuosos des de tots dos punts de vista que, amb edicions molt acurades, es posen a l'abast dels estudiosos de la llengua i també del públic interessat en general. Celebrem, doncs, l'aparició d'aquesta col·lecció i esperem que, en futurs volums, se'ns descobreixin noves troballes textuais.